

KÜTAHYA

ADININ KÖKENİ VE TARİHİ

Kütahya'nın eski çağlara kadar uzanan engin bir tarihi vardır. Tarih öncesi çağlara ait bu gün için elimizde ciddi ve tarihi belge yoktur.

Çok eski bir efsaneye göre, bir dul kadının çanak, çömlek pazarına getirdiği testiler, vazolar, tabaklar çok sağlamış. Müşteriler kadının yolunu gözler, sattıklarını almak için etek dolusu para sayarlarmış. Çanak çömlek esnafı nerdeyse iflas edecek duruma gelmişler. Biraraya gelip kadını izleyerek toprağı aldığı yeri öğrenmeyi planlamışlar. Böylece onlar da aynı yerden toprak edinecek, onların malları da sağlam olacakmış. Kadını izlemişler. Kadın bu günkü Kütahya'nın bulunduğu yere gelmiş, küçük bir tepeden heybesini toprakla doldurmuş, geri dönmüş. Ondan sonra bütün çanak çömlekçiler buraya gelerek atölyeler kurmuşlar. Adı o günden sonra Seramorum yani seramik şehri olmuş. Daha sonra Kotiaëion, Romalılar ve Bizanslılar zamanında Cotyaeum, Cotyaeium, Cotyaeum gibi değişik biçimleri de görülür. Yörede yerleşme tarihinin Bakırtaş Devri'ne değin uzandığı bilinmekteyse de, kent asıl önemini İ.Ö.13. yüzyılda kazandı.

M.Ö.XII.yüzyıl sonlarına doğru Anadolu'ya gelip yerleşen Frikler'in XI. yüzyılda Kotiyom adını vererek bugünkü Kütahya şehrini kurdukları bilinmektedir. M.Ö.VI. yüzyılın sonlarına doğru Lidyalılar'ın eline geçmiş ise de aynı yüzyıl içinde Pers sınırları içine girmiştir. M.Ö.IV. yüzyılda Büyük İskender Anadolu'yu baştan başa geçerek Frikya ile Pers İmparatorluğu'nu ortadan kaldırmıştır. İskender'in ölümünden sonra Makedonya İmparatorluğu parçalanınca Bitinya, Bergama krallıkları Kütahya dolaylarına yerleşmişlerdir.

M.Ö.II.yüzyıldan itibaren Anadolu'yu ele geçiren Romalılar, Kotiyom'u Romalıların piskoposluk merkezi haline getirmişlerdir. M.Ö.62 yılından M.S.395 yılına kadar Kütahya ve dolayları Romalılar'ın elinde kalmıştır.

Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla (395) Doğu Roma-Bizans'ın sınırları içine giren Kütahya, 1047 yılına kadar bu devletin yönetiminde kalmıştır. Kütahya, Bizanslılar zamanında bir ticaret ve piskoposluk merkezi idi.

Kütahya, Malazgirt zaferinden sonra fethedilmiş ve 1074 tarihinden itibaren Anadolu Selçuklu Devleti'nin bir uç şehri olarak kalmıştır. Bir aralık 1101 yılına doğru Bizanslılar'ın eline geçmiş ise de kısa bir süre sonra yeniden Selçuklular tarafından geri alınmıştır. Selçuklu Devleti Moğollar'ın sıkıştırması ile zayıf düştüğünden Germiyan Beyliği'nin eline geçmiştir.

1302-1429 tarihleri arasında 127 yıl hükümet süren Germiyan Devleti, kısa zamanda gelişmiş, Kütahya, Tavşanlı, Gediz, Simav, Eğrigöz, Altıntaş, Uşak, Banaz, Eşme, Işıklı, Honaz, Selendi, Kula, Denizli, Birge, Keles, Bozkırı, Balıkesir, Edremit, Manisa gibi Şehir ve Kasabaları sınırları içine almıştır.

1429'da İkinci Yakup'un ölümü ile tüm Germiyan ülkesi Osmanlı Devleti'nin eline geçti. Kanuni Sultan Süleyman zamanında büyük bir imparatorluk haline gelen Osmanlı Devleti toprakları 30 eyalete bölünmüştü. Merkezi Kütahya olan Anadolu eyaletine bağlı sancaklar ilçe ve köyleri ile birlikte askeri, iktisadi, idari bakımdan Kütahya'ya bağlı idi. Tanzimat'a kadar da bu önemini korudu.

II.Meşrutiyet ile birlikte bağımsız bir sancak haline geldi. I.Dünya Savaşı sonunda Uşak, Gediz ve Simav bu sancağın ilçeleriydi. Bir dönem İngilizler'in hakimiyetinde kaldı. Sevr Antlaşması sonucunda 1921'de Yunanlılar kütahya'yı bir yıl süreyle işgal ettiler. 1922'de Kütahya düşman işgalinden kurtarıldı.

1923'de Merkez, Emet, Gediz, Simav, Tavşanlı ve Uşak ilçelerini içine alan Kütahya iline 1947'de Altıntaş, 1960'da Domaniç ilçeleri de bağlandı. Buna karşılık, nüfusunun merkez ilçeyi geçmesi nedeniyle 1953'de Uşak ayrı bir il haline getirildi. (1967 Kütahya İl Yıllığı:95-106)

İL'İN NÜFUS GELİŞİMİ

TABLO: 1927-1970 ARASI İL'İN NÜFUS GELİŞİMİ

YILLAR	TOPLAM NÜFUS	ŞEHİR NÜFUSU	KÖY NÜFUSU
1927	69479	17282	52197
1935	85099	17785	67314
1940	88768	18297	70471
1945	93900	19849	74051
1950	76128	19448	56680
1955	86317	27174	59143
1960	101573	39663	61910
1965	115408	49301	66107
1970	129056	62222	66834

(1973 Kütahya İl Yıllığı:44)

1980'de şehir nüfusu 99436'ya ulaştı ve 1990'da 130944 olmuştur. (Ana Btitannica Cilt 20:135)

YERİ VE SINIRLARI

Topraklarının küçük bir bölümü Marmara Bölgesi, daha büyük bölümü Ege Bölgesi sınırları içinde olan il, İçanadolu, Ege ve Marmara Bölgeleri'nin çevrelediği bir yayla üzerine kuruludur.

Yüzölçümü 11874km² olan il doğuda Eskişehir, güneydoğuda Afyonkarahisar, güneyde Uşak, güneybatıda Manisa, batıda Balıkesir, kuzeyde de Bursa ve Bilecik illeriyle çevrilidir. (Ana Btitannica Cilt 20:134)

YÜZEY ŞEKİLLERİ

Oldukça yüksek dalgalı düzlüklerden oluşan il topraklarını genellikle güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda uzanan dağlar engebelendirir. Doğuda doruğu il sınırı dışında

kalan Türkmen Dağı, güney kesiminde Murat Dağı, güneybatı kesiminde Şaphane Dağı ve Simav Dağı, batı kesiminde Akdağ ve Eğrigöz Dağı, kuzey kesiminde Domaniç Dağları ile doruğu il sınırı dışında kalan Yirce Dağı, Kütahya kenti yakınında da Yellice Dağı ve Yeşildağ yükselir.

İl sınırları içindeki alçak düzlüklerden en önemlisi Kütahya Ovasıdır. Ötekiler ise Altıntaş, Tavşanlı, Simav ve Gediz ovalarıdır.

(Ana Bitannica Cilt 20:134)

AKARSU VE GÖLLER

İl topraklarından çıkan sular çeşitli akarsular aracılığıyla üç ayrı denize ulaşır. Bu akarsulardan Porsuk Çayı, Sakarya aracılığıyla Karadeniz'e; Adırnaz ve Emet çaylarının il sınırları dışında birleşerek oluşturdukları Kirmastı Suyu ve ana kolu Simav Çayı olan Susurluk Çayı Marmara Denizi'ne; Gediz Irmağı ise Ege Denizine dökülür.

Tek doğal göl olan Simav Gölü kurutulmuş durumdadır. İlde dört küçük yapay göl vardır; bunlar, Kayaboğazı, Söğüt, Çavdarhisar baraj gölleridir. Porsuk Baraj Gölü'nün batı kesimi il sınırları içindedir. (1967 Kütahya İl Yıllığı:82-84)

İKLİM

İç Anadolu yaylası kara iklimine yaklaşıktır. İl'in doğu kesimleri Kütahya Merkez ile Tavşanlı, Altıntaş, Domaniç ilçesinin yayla kısmı, İç Anadolu iklimi; İl'in batı kesiminde yeralan öteki ilçelerin çoğu yerleri Ege Bölgesi'nin yumuşak deniz iklimi etkisi altındadır. Genellikle İl'in kış ve ilkbahar mevsimleri soğuk geçer. Çok kısa süren yaz mevsiminden sonra sonbahar yağışları başlar. Sisli, kırılgılı günler kışa kadar sürüp gider. Bazı yıllar sonbaharın ekim, kasım aylarında anormal sıcakların olduğu görülür. Haziran, Temmuz, Ağustos'un ilk yarısı yılın en sıcak geçen aylarıdır. Aralık, Ocak, Şubat, Mart yılın en soğuk aylarıdır.

Kütahya'nın ortalama yağışı 350-400mm kadardır. Genellikle kış ve bahar mevsimleri yağışlıdır. Yaz mevsiminde az yağmur düşer. Yağsada sağnak halinde gelir ve çok zaman zararlı olur. (1967 Kütahya İl Yıllığı:84)

BİTKİ ÖRTÜSÜ

İl sınırları içindeki dağlar orman açısından oldukça zengindir. Alçak kesimlerde Meşe ve Ardıç, yüksek kesimlerde ise Kızılçam, Sarıçam ve Karaçam ormanları vardır. Domaniç ormanlarında Kayınlara da rastlanır.

(Ana Bitannica Cilt 20:134)

EKONOMİ

Osmanlı döneminde geleneksel bir seramikçilik ve çinicilik merkezi olan Kütahya yöresinde günümüzün başlıca ekonomik etkinlikleri tarım ve madencilik ile genellikle tarım ve madencilğe dayalı sanayidir.

Tarım

İl ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanır. İlde yetiştirilen başlıca bitkisel ürünler: Buğday, şekerpancarı, arpa, patates, domates, baklagiller.

Hayvancılık

İlde çok sayıda koyun, sığır ve kıl keçisi beslenir. Hayvancılık ve hayvan ürünleri bazı yörelerde en önemli gelir kaynağıdır.

Yeraltı Zenginlikleri

Kütahya çok çeşitli yeraltı kaynaklarına sahiptir. İlin merkez ilçe yöresinde gümüş, kaolin, magnezit, linyit; Emet yöresinde kurşun, demir, bor mineralleri, çimento hammaddesi, ve kaolin; Simav yöresinde antimon, demir, magnezit, krom; Gediz yöresinde antimon, linyit; Tavşanlı yöresinde çimento hammaddesi, linyit, magnezit; Altıntaş yöresinde kaolin ve mermer; Hisarcık yöresinde bor; Domaniç yöresinde ise linyit yatakları vardır. Bu linyit yataklarının büyük bölümü Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu'na bağlı Garp Linyitleri Müessesesi tarafından işletilir. Maden işletmeciliği yapan özel kuruluşlar da vardır. İl topraklarından çıkarılan madenleri işleyen başlıca tesisler Emet Kolemanit İşletmesi Müessesesi, Kütahya Magnezit İşletmeleri, Dostel Alüminyum Sülfat A.Ş.'dir.

Fabrikalar

İlde şeker, un, konserve, yem, porselen, çini, tuğla, ve kiremit, kalorifer kazanı, akaryakıt tankı, inşaat ve tarım makineleri, ayrıca orman ürünlerini işleyen fabrikalar vardır. Bu fabrikalardan büyük çaplı olanları kamu kuruluşlarına aittir.

Seramikçilik ve çinicilik gibi geleneksel uğraşlardan olan dokumacılık ve halıcılık önemli bir gelir kaynağıdır. İlin çeşitli yörelerinde iplik, dokuma ve halı fabrikaşarı vardır. dokumacılık ve halıcılık il küçük sanayisinin de önemli dallarındandır. Küçük sanayinin öteki önemli dalları oto onarımı, karoser yapımı, kerestecilik, mobilyacılık tır. (Ana Britannica Cilt 20:134)